

લેખકો

રિધ્ધીશ જોષી

દિલીપ ઘાસવાલા

રવીન્દ્ર પારેખ

યામિની વ્યાસ

વર્ષા ભટ્ટ

આરતી પરિતોષ

જુલી સોલંકી

પૂજા પટેલ

ધરતી શર્મા

તૃપ્તિ વી પંડ્યા

વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓને વિશિષ્ટ રીતે બિરદાવવાં માટે પ્રસંગને અનુરૂપ શિલ્પ, મેમેન્ટો, તામ્રપત્ર, સન્માનપત્ર, સ્ટેચ્યુ, સ્ટેજ ડેકોરેશન, કટઆઉટ વિગેરે બનાવનાર

મહિલા ગૃહ ઉદ્યોગ
અમરેલી
(સુરત બાંચ)

અમરેલી
મો. ૯૮૭૮૭૮ ૫૫૫૫
સુરત
મો. ૯૭૨૭૭ ૨૨૧૨૨

પ્લોટ નં ૧ - જયમહાલક્ષ્મી સોસાયટી, ચોપાટી સામે, તુલસી હોટલની બાજુમા, નાના વરાછા - સુરત

"આરવી?"

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ

તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨

"બેટા જોજે,દાંત તૂટી ન જાય, સાચવીને ખાજે,અંદર સરપ્રાઈઝ છે."
"મમ્મી, વાવ! આ લાસ્ટ લાડમાંથી કોઈન નીકળ્યો, જુઓ" બતાવતી આરવી વાણીને વળગી પડી.વાણીના આવવાથી બે વર્ષથી સૂનું પડેલું ઘર ફરી ધમધમતું થયું હતું. આરવીને તો ખરી જ પણ ખરેખર તો ઘરને મા મળી હતી.

"મારી મમ્મી નથી આંટી.પણ મારે તો વિનર થવું છે."એને થોડી રડમસ જોઈ તરતજવાણીએવ્હાલ કરી કહ્યું,
"અરે,કેટલી સ્માર્ટ દીકરી છે? એને પરી, રાણી કે રાજકુમારી શું કામ બનાવો છો?"લમ્હા, સમય કે ગતિ બનાવો.હું તૈયાર કરાવીશ.જુઓ યુનિક્રેસ."

"આંટી તમે મને તૈયાર કરશો?"

સાંજ,દિવસ, વાર,તહેવાર બધું ક્યારે શું થતું, મમ્મી શું શું કરતી એ આરવીને પૂછી પૂછીને કરતી.પહેલાં તો આરવી હોંશે હોંશે કહેતી પણ પછી તો એય ગુંચવાતી.કાળું ભમ્મર વાદળ ધેરાયું હોય એ હમણાં તૂટી પડશે એવી ધારણામાં દોડીને વરસાદ ઝીલવા હાથ લંબાવીએ ને વાદળ પૂછી બેસે, "આગલું વાદળ કઈ રીતે વરસ્યું હતું?" આરવીની એવી હાલત થતી.ઘણીવાર, એ વાણીને મમ્મી ન માની શકતી.

આરવ પણ કદાચ આવું અનુભવતો. વાણી બંનેને આર્થની ખોટ ન પડે એવું ઈચ્છતી ને એવું વર્તતી.ને અજાણપણે જ આર્થ સાથે પોતાની સરખામણી નોતરી બેસતી.

પણ થાય શું? આમ જુઓ તો એ ખૂબ કાળજી કરતી એનાથી ઘર મહેકતું રહેતું.

આજે ઉત્તરાયણનો તહેવાર હતો, એણે પૂછીને ચિક્કી નેલાડુ બનાવ્યા હતા જે રીતે આર્થ બનાવતી હતી.

"આરવી હવે અગાસી પર જઈએ?"

"તમે પપ્પા સાથે જાવ, મમ્મીની જેમ ફીરકી પકડો.હું આવું છું."

આરવ અને વાણી અગાસી પર ગયાં.

થોડીવાર પછી વાણી આરવીને બોલાવવા આવી, એ બાથરૂમમાં હતી. વાણી ઊભી રહી, જોયું તો આરવીએ પતંગ ઉપર સરસ પેઈન્ટ કર્યું હતું, સાથે લખ્યું હતું, 'વહાલી મમ્મી, પપ્પાએ કહ્યું હતું કે,તું ફરી પાછી નથી આવવાની એટલે તં વાણીમમ્મીને મોકલી છે.મારી ફેન્ડ કહે છે, એ સ્ટેપ મધર છે પહેલાં વહે નહીં પછી એ એવી ન રહે. ના, મને તો થોડું ખીજાય એવી રિયલ મમ્મી જોઈએ છે.'

આરવીનો અધુરો પત્ર વાંચી વાણી ઉપર દોડી ગઈ.

આરવીને ઉપરથીજ ખૂમ પાડી બોલાવી, "જો બેટા, આ પતંગ ઉપરથી કપાઈને આપણી અગાસી પર આવ્યો છે, એના પર શું લખ્યું છે એ વાંચ, "બ્લેસીંગ્સ ટુ રિયલ મધર-ડોટર..વાણી એન્ડ આરવી." આરવી આશ્ચર્ય પામે એ પહેલાં ફરી બોલી, "આરવી?"

- યામિની વ્યાસ

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ
તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨
પૂનમનું ચંદ્ર નિહાળતી બારી પાસે ઊભી હતી. પૂનમનો ચંદ્ર સુંદરતાને પાંગરી ઉઠ્યો. ગામમાં લાઈટ ન હોવા છતાં ચંદ્ર ચોમેર રોશની ફેલાવી રહ્યો હતો. મારી નજર એકીટશે પ્રકૃતિનું સૌંદર્ય નિહાળી રહી હતી. ટ્રીન ટ્રીન ટ્રીન ફોનની રીંગ વાગી. બાજુમાં રહેલ ટેબલ પરથી ફોન ઉપાડ્યો. "હેલ્લો. " નંબર જોઈને

જ ચહેરા પર સ્મિત છલકાયું. " હે લ્હો જુહી. શું કરી રહી છે? રાત્રિના બાર વાગ્યા. સુઈ નથી જવું તને ? " સામેથી અવાજ સંભળાયો. " ના, જીજ્ઞેશ મારી ઊંઘ ઉડી ગયેલી. " જુહી બોલી. જુહી-જીજ્ઞેશ સાથે કોલેજમાં અભ્યાસ કરતાં હતાં. પહેલાં વર્ષમાં માત્ર મિત્ર અને હવે તેમના વચ્ચે પ્રેમની દોર બંધાઈ. " એક વાત કહેવી હતી. " ચંદ્રની સામે જોતી જુહીએ કહ્યું.

શ્રીમંતાઈ....

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ

તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨

શહેરના સૌથી મોટા ઉધોગપતિના દીકરાના વરઘોડામાં રૂપિયાનો વરસાદ થતો જોઈ ચાની ટપરી પર કામ કરી રહેલાં રાજુ (રાજ)ની આંખોમાં આંસુ આવી ગયાં. શેઠે પૂછ્યું, "રાજુ કેમ રડે છે ?" "કંઈ નહિ શેઠ, સામે વરઘોડામાં લક્ષ્મીને ઉડારે છે, લોકોના પગ નીચે કચડાઈને દૈવ્યમાં પીડા થવાથી લક્ષ્મીને રડતી જોઈ મને પણ

કહેજે. રાજુએ આભારવશ નજરે શેઠ સામે જોયું અને કહ્યું, "આમાં સાચું દાક્ષીણ્ય કોને સમજવું ??"

- તૃપ્તિ વી પંડ્યા "કિષ્કિ", ભાવનગર.
જય દ્વારકાધીશ....

એક ચા મંગાવ

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ

તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨

અફવાથી છાપું ભરવાનું ચાલ, નયન એક ચા મંગાવ આજ નથી કંઈ બનવાનું ચાલ, નયન એક ચા મંગાવ એક નદી તરસી હાલતમાં ચાલ, નયન એક ચા મંગાવ ઉમ્મરલગ આવી શું કામ ?

પંચ નથી કોઈ નીમવાનું ચાલ, નયન એક ચા મંગાવ હાથ સૂરજનો બારીના સળિયા પાછળ છે, સાંજ પડી દિનભરના તડકા ભૂલવાનું ચાલ, નયન એક ચા મંગાવ શહેર છે આખું મૂંઝિત હાલતમાં ગંદી કોઈ નાખીમાં બોમ્બ ફૂટવાવીણ એ

ગઝલ—નયન હ. દેસાઈ

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ

તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨

અરીસા વેચતા ગામે નયન દેસાઈ એસ.એસ.સી. અને ભીંતો ઊભી સામે નયન દેસાઈ એસ.એસ.સી.

મળ્યો એક રોકડો ડૂમો ને પરચૂરસ કે ડૂસકાં, અહીં બીજું તો શું પામે નયન દેસાઈ એસ.એસ.સી.?

પગોમાં પગરવો પહેર્યા ને

મકાઈ, સફરજન, ગુલાબ, ફણસ, કેળાં, જામફળ કેવી રીતે ઊગી શકે? અમિતાભ બચ્ચન સોનુ નિગમની માફક ગીતો ન ગાઈ શકે અને નેહા કક્કર ક્યારેય તબુ ની જેમ એકિંટંગ ન કરી શકે! શક્ય જ નથી ને?!

એ બાળકનાં કોઈ અલગ ગુણ હોઈ શકે જે તેને બીજાથી અલગ તારવી આપતાં હોય. તેની જો સરખામણી કરવામાં આવે તો તે પોતાની કળા સાથે કેવી રીતે આગળ વધી શકે?

અહીં સરખામણી માત્ર બાળકની જ થતી હોય એવું નથી. એ જ બાળક જ્યારે પુષ્પ વયની વ્યક્તિ બને ત્યારે પણ તેની સરખામણી કરવામાં આવે છે. તેનાં મિત્ર મંડળ કેટલું કમાય છે અને તે કેટલું કમાય છે. સરખામણી માત્ર કમાણીની નહીં પરંતુ તેની રહેણીકરણી પર પણ કરવામાં આવે છે. ધારો કે કોઈ અજાણી વ્યક્તિ સાથે મુલાકાત થાય અને તેની કારકીર્દિની વાત ખબર પડે કે તે માત્ર બાવીસ વર્ષની વયે સફળતાની ટોચે છે, તરત જ

પહેલી મુલાકાત

'હા કહે. જુહી. ' પ્રત્યુત્તર મળ્યું. જુહી બારીને પકડીને, " પહેલી મુલાકાતની આશ બંધાઈ છે. પ્રેમનાં એકરાર બાદ એક મુલાકાત ન થઈ. એનો અફસોસ ઘર કરીને બેઠો છે. " કહેતી ઉદાસ થઈ ગઈ. " અરે ! પગલી. ચિંતા ના કરીશ. આપણે કાલે મળીએ છીએ.

કોલેજથી સીધા કોફી શોપ ચાલીશું. " જુહી ખુશ થઈને નાચવા લાગી. બીજા દિવસે સવારે જુહીનું આશ પૂર્ણ થઈ. એક મુલાકાતથી બંનેનું જીવન બદલાઈ ગયું. ત્યારે જુહી-જીજ્ઞેશ લગ્ન કરવાનો નિર્ણય લીધો.

જુલી સોલંકી 'સચેત' ભુજ-કચ્છ

નીમુ

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ

તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨

મંગુ અને દેવીની દીકરી એટલે નીમુ. નીમુ ચાર વર્ષની હતી ત્યારે તેના બાળલગ્ન થયા હતા. નીમુ છ વર્ષની હતી ને તેની મા નું અવસાન થયું. નાનકડી નીમુ બાપુ સાથે રહી પોતાની સમજ પ્રમાણે ભણતી અને ઘરનું કામ કરતી. બાજુમાં રહેતા રમાકાકી અને શંભુકાકા નીમુનું ધ્યાન રાખતા. રમાકાકી નીમુને ઘરકામ શીખવાડતા. આઠ વર્ષે તો સરસ મજાના રોટલા ઘડતી થઈ ગઈ. મંગુને દીકરીના હાથનો જ રોટલો જોઈતો. ચૂલામાં બળતણ નાખી, નાના નાના રોટલા કરતી નીમુ ચાંદા જેવા મોટા રોટલા કરતી, ૧૫ વર્ષની યુવાન થઈ ગઈ.

રોજ સાંજે વાળુ કરી, પરવારી, નીમુ તેના બાપુ, બાજુમાંથી રમાકાકી અને શંભુકાકા ફળિયામાં બેસતા. આજે ફળિયામાં બેસતા જ મંગુ બોલ્યો, "રમાબેન, નીમુના સાસરેથી વાવડ આવ્યા છે. આ માગશરમાં નીમુને તેડી જશે." નીમુ બાપુનો હાથ પકડી, રડતાં રડતાં બોલી, "બાપુ, હું જઈશ તો તમારું કોણ? મારા વગર તમે કોના હાથનો રોટલો ખાશો? મારા હાથના રોટલા વિના તમારું પેટ ન ઠરે!!" બાપુ મારા સાસરીવાળા તો હવે શહેરમાં જઈને રહે છે તો મને ત્યાં નહીં ગોઠશે. બાપુ મારે સાસરે નથી જવું. મંગુએ નીમુને છાની રાખતા કહ્યું, "બેટા, તારી સાસરી બહુ સારી છે અને તારી સાસુ તો મા જેવી છે. જમાઈ પણ સારા છે." અરે જોજે. તું મને યાદ પણ નહીં કરશે.બોલતા બોલતા મંગુ રડી પડ્યો.

આખા ગામમાં ખબર પડી ગઈ કે માગશરમાં નીમુને સાસરે વળાવવાની છે. માગશર બેઠો અને નીમુના સાસુ સસરા અને જમાઈ તેડવા આવ્યા.

નીમુએ વહેલા ઉઠીને રસોઈ કરી નાખી હતી. બધાને જમાડ્યા. રોટલાનો ટુકડો બાપુના મોંમાં મૂકતાં નીમુ બોલી, "બાપુ, મારા હાથનો રોટલો ખાઈ લો." હું સાસરે જાઉં છું. " મંગુ દીકરીને ભેટી ધ્રુસકે ધ્રુસકે રડવા લાગ્યો.

કન્યા વિદાયનો સમય થયો. આખું

આંખો પર નજર ઓઢી, ફરે માણસ તીરથધામે નયન દેસાઈ એસ.એસ.સી.

વહે વિસ્તીર્ણ પટ જળથી તે ઝળઝળિયાં સુધી એનો, નદીસરસો જીવે આમે નયન દેસાઈ એસ.એસ.સી.

રહે છે આમ તો તાપી તટી,

કન્યા વિદાયનો સમય થયો. આખું

સૂરતમાં એ કિન્તુ, મળે શબ્દોના સરનામે નયન દેસાઈ એસ.એસ.સી.

- નયન દેસાઈ (એસ.એસ.સી.)

માણસ પોતાની જાતને કઈ રીતે જીવે છે એનાથી એની જીવનદ્રષ્ટિનો અંદાજ આવે છે. પોતાની જાતને એ બખ્યા સિવાય બીજું કંઈ જાણવું શક્ય

ગામ હીબકે ચડ્યું હતું. મંગુની આંખમાંથી અવિરત આંસુ વહેતા હતા. નીમુના સાસુ બોલ્યા, " વેવાઈ, જ્યારે મન થાય ત્યારે દીકરીને મળવા આવી રહેજો અને જ્યારે તમે કહેશો ત્યારે અમે નીમુને મોકલીશું આ મારું વચન છે." લાલ ઘાટીમાં શોભતી નીમુ બાપુને પગે લાગી. રમાકાકી અને શંભુકાકાને પગે લાગતા બોલી, "કાકી, મારા બાપુને સાચવજો." લગ્નને છ મહિના થઈ ગયા. એકવાર મંગુ નીમુને મળવા તેની સાસરીમાં આવ્યો. બાપુને જોઈ નીમુ હરખધેલી થઈ ગઈ. બપોરે જમવાનો સમય થયો. નીમુએ બાપુ માટે રોટલા બનાવ્યા. મંગુએ ના પાડી અને કહ્યું, " દીકરીના ઘરનું પાણી ન પીવાય."

સાંજનો સમય થયો. પાછા જતી વખતે રસોડાની પાછળ ચોકડીમાં મંગુ મોં ધોવા ગયો. રસોડામાં જોયું તો રોટલો ઢાંકેલો હતો. આજુબાજુ જોઈ મંગુએ રોટલાનો ટુકડો પછેડીમાં બાંધી દીધો.

બધાને રામ રામ કહી મંગુ નીકળતો જ હતો અને નીમુના સાસુ બોલ્યા, " વેવાઈ ,પછેડીમાં શું બાંધ્યું છે? મંગુ માથે હાથ મૂકી નીચે બેસી પડ્યો. પછેડીમાંથી રોટલાનો ટુકડો બતાવ્યો. નીમુ બાપને વળગીને ચોધાર આંસુએ રડી પડી. એના સસરા બોલ્યા, "મંગુ, તું મારો નાનપણનો દોસ્ત છે." હવે તને જમાડીને જ મોકલીશ અને બધા સાથે બેસીને જમ્યા. નીમુએ મંગુને રોટલો ખવડાવ્યો. તેના સાસુએ કહ્યું, " જા બેટા, બીજા બે રોટલા ઘડી નાંખ અને તારા બાપુને બાંધી આપ." બધાની આંખોમાં આંસુનો વરસાદ હતો.

બાપને વિદાય કરતી વખતે નીમુ બોલી, " બાપુ, હંમેશા કન્યાને જ કેમ વિદાય કરવાની? આ રિવાજ સમાજમાં કોણે બનાવ્યો?" સૌ રડતાં રહ્યા અને મંગુ દીકરીના માથે હાથ મૂકી, બે રોટલા કાખમાં દબાવી, આંસુ લૂંછતો ચાલવા લાગ્યો.

- રીટા મેકવાન "પલ", સુરત

નથી. રમેશ પારેખે પોતાની જાતને સાંકળી લેતી અનેક ગઝલો લખી છે. (એ મણે પોતાના સંપ્રહનું નામ પણ 'છ અક્ષરનું' નામ' આપેલું!) ચંદ્રકાંત શેઠનું ચંદ્રકાંતનો ભાંગી ભુક્કો કરીએ પણ યાદ આવે છે. ગઝલ વાંચો તો એક ધરતી-સરસા માણસનું પ્રમાણિક ચિત્ર ઉપસી આવે છે.

તેની સરખામણી ઘરે આવીને ઘરનાં સભ્ય સાથે કરશે કે, " હું આજે આ વ્યક્તિ ને મળ્યો હતો, તે તારી જ ઉંમરનો વ્યક્તિ હોવાં છતાં આટલો બધો સફળ છે અને તું?" સરખામણી કરવાના સમયે અજાણી વ્યક્તિ ને પણ નથી બાકી મુકતા. અરે પણ જે વ્યક્તિ જે છે તેને તે જ રીતે આગળ વધારવામાં અને પોતાનું નામ પોતાની રીતે બનાવવા માગે તો વાંધો શું છે? ધારો કે વ્યક્તિ ને ચિત્રકાર બનવું છે તો તેને ચિત્રો દોરવા માટે પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ ને? જેનાં મનમાં તરવા માટે વેલછા હોય તે વ્યક્તિને ફૂટબોલ શિખવા માટે પ્રોત્સાહન આપવાનો શું ફાયદો? તે વ્યક્તિ જોર જબરદસ્તી કરવામાં આવશે અને તેને કહેવામાં આવશે કે, " તારે માત્ર ઈજનેર બનવાનું છે!" તે ઈજનેર તો બની જશે પણ કમને ઈજનેર બનેલો વ્યક્તિ એક પણ પ્રોજેક્ટ સરખો નહી બનાવી શકે.

દરેક વ્યક્તિ પોતાની આગવી ઓળખ ઊભી કરી શકે છે બસ તેને "તારે શું કરવું છે?" આટલો સવાલ પૂછીને તે જે જવાબ આપે તે માટે તેને પ્રોત્સાહન આપીને તેનો ઉત્સાહ વધારવાની જરૂર છે.

- પૂજા અનિલકુમાર પટેલ (ચીકી) અમદાવાદ

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ
તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨
હંમેશા એક માણસની જિંદગીભર સરખામણી કરવામાં આવે છે. જે એ વ્યક્તિ માટે તણાવનું કારણ બને છે. એક બાળક જન્મ લે ત્યારથી તેની સરખામણી શરૂ થઈ જાય, " એનું નાક એની મમ્મી જેવું છે, એની આંખો એનાં પપ્પા જેવી છે, એનાં કાન એનાં દાદી જેવાં છે વગેરે વગેરે....." એ બાળક ચાલતાં શીખશે, બોલતાં શીખશે એટલે તેને શાળાએ બેસાડી દેશે. જ્યારે બાળક શાળામાં અભ્યાસ કરતું હોય અને તેની પરીક્ષાઓ આવે એટલે વળી પાછી સરખામણી! "તારાં માર્ક્સ તારા મિત્ર કરતાં ઓછાં છે, જો એ લોકો આગળ નિકળી જશે અને તું રહી જઈશ!"

સરખામણી માત્ર માર્ક્સ જોઈને નહી; પરંતુ બધી જ બાબતોમાં કરવામાં આવે છે જેમ કે, તારાં મિત્રોને જો, ક્રિકેટમાં અવલ છે, તારો મિત્ર સારુ ચિત્ર બનાવી જાણે છે, સારું પરીક્ષામાં પરિણામ લાવે છે,

સરખામણી

સ્ટેટિંગમાં ચેમ્પિયન છે, ડાન્સર છે, ગાયક છે,

એક જ બાળકની સરખામણી અલગ અલગ તેનાં ૭-૮ મિત્રો સાથે કરી નાખશે, અને એવી આશા રાખશે કે એમનું બાલક પણ એવું જ બને. અહીં એ સમજવાની જરૂર છે કે;

કીડીનું કામ દર બનાવવાનું છે તો માછલીનું કામ પાણીમાં તરવાનું છે. સિંહ જંગલનો રાજા હોય તો પણ બુદ્ધિમતા શિયાળની જ વધુ રહે. જેમ માછલી ઊડી ન શકે તેમ જ પક્ષીઓ પાણીમાં ડૂબકી ન મારી શકે. કેરીનાં વૃક્ષ પર માત્ર કેરી જ ઊગી શકે. એક જ બીજનાં વૃક્ષ પર

જુગાડ: મેનેજમેન્ટની ભારતીય શૈલી

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ

તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨

સામાન્ય લોકો: "મને લાગે છે કે આપણે આ ટ્રીપ કરી શકીશું નહીં, આપણી પાસે બજેટ ઓછું છે."

જુગાડુ: "કોઈ ચિંતા નથી. મારી પાસે જુગાડ છે!"

જુગાડ શબ્દ ભારતીય લોકો માટે નવો નથી. જુગાડ કેવી રીતે કરવો એ પણ

રચનાત્મક અને અલગ રીતે વિચારવાની એક નવી રીત છે. તે એક કામચલાઉ અભિગમ છે જે તમને અસ્થાયી રૂપે મદદ કરે છે. તે થોડામાં વધુ આપે છે. રોજિંદા વસ્તુઓના નવા ઉપયોગો શોધવામાં મદદ કરે છે. તે ભારતમાં જીવન જીવવાની એક રીત છે, જ્યાં વોશિંગ મશીનનો ઉપયોગ લક્ષ્મી બનાવવા માટે થાય છે, પરંતુ તે એક નવીનતાનો સિદ્ધાંત પણ છે જે પશ્ચિમી

લગભગ દરેક ભારતીયોના લોહીમાં છે. પરંતુ શું તેમને જાણો છો જુગાડને સત્તાવાર રીતે મેનેજમેન્ટના સિદ્ધાંતો અને શૈલી તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યું છે. ફક્ત એટલું જ નહીં ભારતમાં તો ટીક પરંતુ વિદેશની મેનેજમેન્ટ કોલેજોમાં પણ જુગાડને સિલેબસમાં મૂકીને ભણાવવામાં આવે છે જે ભારત માટે ખુબજ ગૌરવની વાત છે. જુગાડનો બહુ કાર્ય. આજે જોઈએ કે જુગાડને સમજવું કેવી રીતે. શું તેની પણ કોઈ શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિ છે? શું તે કંપનીમાં પણ કરી શકાય?

કોર્પોરેશનોના માર્કેટિંગ વિભાગોમાં વધુને વધુ પ્રભાવશાળી સાબિત થઈ રહ્યો છે. જુગાડ વિચારસરણી આપણને વાસ્તવિક જરૂરિયાતો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં મદદ કરે છે અને ઘણી વખત વિકોપકારક નવી ડિઝાઇન અથવા ઉત્પાદન માટે જરૂરી માનસિક છલાંગ લગાવવામાં મદદ કરે છે. જુગાડનો બહુ કાર્ય. આજે જોઈએ કે જુગાડને સમજવું કેવી રીતે. શું તેની પણ કોઈ શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિ છે? શું તે કંપનીમાં પણ કરી શકાય?

તકમાં પ્રતિકૂળતાને રૂપાંતરિત કરવાનું શીખો. ઘણા ભારતીયોની જેમ કનક દાસ ખાડા-ટેકરા ભરેલા રસ્તાઓ પર સાયકલ ચલાવીને થાકી ગયા હતા. રસ્તો તો તેઓ બદલી શકે એમ નહોતા તેથી તેમને પોતાને પ્રશ્ન કર્યો હું આ અવરોધને મારી વિરુદ્ધ કરવાને બદલે મારા માટે કેવી રીતે કામે લગાડી શકું? તેમણે સાઈકલને રિટ્રોફિટ કરી જેથી જ્યારે તે ઉબડાખાબડ રસ્તા પરથી પસાર થાય ત્યારે આગળના વ્હીલ પરના શોક શોષકને બાઈકને આગળ ધપાવતા પાછળના વ્હીલથી ઊર્જા મુક્ત કરતા. એમ આ ઈ ટી ના એન્જિનિયરિંગના વિદ્યાર્થીઓ તેમની સાઈકલની રચના સમજ

રહ્યા છે અને કારમાં આ જ સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો તે શોધી રહ્યા છે.

૨. થોડાથી વધુ મેળવો બિઝનેસમાં દુર્લભ સંસાધનોનો ઉપયોગ ઓપ્ટિમાઇઝ કરો. નવી શોધ કરવાનું ટાળો અને હાલની તકનીકી અને નેટવર્કનો ફરીથી ઉપયોગ કરો. સર્જનાત્મક પુનઃઉપયોગ કરો અને ફરીથી સંયોજિત કરો. આપણે કરી શકીએ છીએ એટલે વધુ ટેકનોલોજી સુવિધાઓ ઉમેરવાની જરૂર નથી. ઈઈમેન્ટલ પર ફોકસ કરીને તેની પ્રેક્ટિસ કરો અને વાસ્તવિક દુનિયા માટે કેક નવું અને સર્જનાત્મક ડિઝાઇન કરો.

કેક નવું નહીં કરીને એક વિશાળ તફાવત સર્જી શકે એવી યુક્તિ જુગાડ છે. આ ઉપરાંત, જુગાડ સસ્તું ઉત્પાદનો ડિઝાઇન કરવા વિશે નથી, તે આ ઉત્પાદનોને બજારમાં સફળતાપૂર્વક વેચવા વિશે પણ છે.

૩. વિચારો અને કાર્યમાં ફ્લેક્સિબિલિટી લાવો

પરંપરાગત શાણપણ પર સતત પ્રશ્ન કરો અને બધા વિકલ્પો ખુલ્લા રાખો જેથી તમે અણધાર્યા ફેરફારોનો ઝડપથી જવાબ આપી શકો. ચાઈનીઝ એપ્લાયન્સ નિર્માતા હાયરને જાણવા

મળ્યું કે સમગ્ર ચીનમાં ઘણા ખેડૂતો તેમના શાકભાજી સાફ કરવા માટે નિયમિતપણે તેના વોશિંગ મશીનનો ઉપયોગ કરે છે. બજારની મોટી તકને ધ્યાનમાં રાખીને, તેમણે મોટી પાઈપો સાથેનું વોશિંગ મશીન વિકસાવ્યું જે ખેડૂતોમાં જબરજસ્ત હિટ ગયું. તે સંજોગોમાં સુધારણા, પ્રયોગો અને અનુકૂળ વિશે છે. આ પ્રક્રિયા હંમેશા ઝડપી હોય છે. આ અસ્થિર વિશ્વને ખીલવા માટે, ફ્લેક્સિબલ રીતે વિચારવાની અને કાર્ય કરવાની ક્ષમતા નિર્ણાયક છે.

૪. એકદમ સરળ રાખો તમારા ઉત્પાદનોને ઓ વર-એન્જિનિયરિંગ

કરવાને બદલે, ગ્રાહકોને ઉપયોગ કરવા માટે સરળ એવા "પર્યાપ્ત સારા" ઉકેલો પ્રદાન કરો. ઉભરતા બજારોમાં ચિકિત્સકોને ભારે, મુશ્કેલ અલ્ટ્રાસાઉન્ડ મશીનોનો તકલીફ ભર્યો ઉપયોગ કરતા જોઈને, જઈના એન્જિનિયરોએ વીસકેન વિકસાવ્યું, એક પોર્ટેબલ અલ્ટ્રાસાઉન્ડ મશીન જે સેલફોન જેટલું કોમ્પેક્ટ અને ઉપયોગમાં સરળ છે. વીસકેન એ ઉભરતા બજારો અને વિકસિત દેશો બંનેમાં મોટી સફળતા મેળવી છે. એફોર્ટેબલ, ઈન્સ્ટોલ અને જાળવવા માટે સરળ તેમજ વિશાળ ગ્રાહકોને સંતુષ્ટ કરી શકે છે એ સરળતાના વ્યવહારિક ફાયદા છે માટે બધું સરળ રાખો. કોમ્પ્લિકેટેડ વિચારોથી દૂર ભાગો એ જુગાડનો એક સિદ્ધાંત છે.

૫. સમાવિષ્ટ કાર્ય સંસ્કૃતિ બનાવો

જુગાડ ઈનોવેટર્સ ગ્રાહકોને તેમના ઉત્પાદનો અથવા સેવાઓના નિષ્ક્રિય વપરાશકર્તાઓ તરીકે જોતા નથી. તેઓ ગ્રાહકની જરૂરિયાતોની વિવિધતાને ઓળખે છે અને તેઓ તેમની અનન્ય જરૂરિયાતોને ઓળખવા માટે સીમાંત જૂથો સાથે નજીકથી કામ કરીને બેઝિકથી નવા ઉકેલોની શોધ કરે છે. તેથી માર્જિનનો સમાવેશ કરવા માટે એક સમાવિષ્ટ કાર્ય સંસ્કૃતિ બનાવો.

૬. તમારા દિલને અનુસરો

તાર્કિક વિચારસરણી જ તમને થોડે સુધી લઈ જઈ શકે છે. તમારી આંતરિક બુદ્ધિ અને ગ્રાહકની જરૂરિયાતો માટે છઠ્ઠી ઈન્દ્રિય પર ભરોસો રાખો કે જે સમગ્ર ઉદ્યોગોને વિક્ષેપિત કરવાની તાકાત રાખે છે. દાખલા તરીકે, ભારતની સૌથી મોટી અને સૌથી સફળ રિટેલ શૃંખલાઓમાંની એક, બિગ બજારના સ્થાપક કિશોર બિયાનીએ અસ્તવ્યસ્ત શેરી બજારો જેવા દેખાતા, અનુભવતા અને ગંધ આપતા રિટેલ સ્ટોર્સ શરૂ કરવાના તેમના વિચારને માન્ય કરવા માટે મેનેજમેન્ટ કન્સલ્ટન્ટનો ઉપયોગ કર્યો ન હતો. પ્રતિસ્પર્ધાઓ માટે પ્રતિકૃતિ બનાવવી મુશ્કેલ હોય તેવા નવીન રિટેલ મોડેલને તૈયાર કરવા માટે તેણે કોઈપણ વિશ્લેષણ કરતાં તેના અંતર્જ્ઞાન પર વધુ વિશ્વાસ કર્યો અને તેની સફળતા આપણે જાણીએ જ છીએ.

તમારે જે જુગાડ સિદ્ધાંતોને અપનાવવાની જરૂર છે તેને પ્રાથમિકતા આપવી મહત્વપૂર્ણ છે. કોર્પોરેટ સ્તરે, તમારે ઉદ્યોગની ગતિશીલતા અને તમારી કંપનીની વ્યૂહાત્મક આવશ્યકતાઓને નિર્ધારિત કરવા દેવાની જરૂર છે કે છ જુગાડ સિદ્ધાંતોમાંથી તમારા વ્યવસાયની સફળતા માટે કયું સૌથી મહત્વપૂર્ણ છે. એકવાર તમે નક્કી કરી લો કે કયા સિદ્ધાંતો તમારા માટે વ્યૂહાત્મક મહત્વના છે પછી તેમાંથી દરેકને નાના, વ્યવસ્થિત તબક્કામાં અપનાવી શકો છો.

સફરનાં દરેક પડાવ પર..... એક વિરામ જરૂરી છે.....

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ

તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨

આપણો જન્મ થાય ત્યારથી આપણી સફરની શરૂઆત થાય છે. બાળપણ તો એ ને મોજ મસ્તીમાં વિતી જાય છે. પછી આવે છે ઘોડામાં હણહણાટ જેવી યુવાની જીવનનો આ પડાવ દરેક લોકો માટે ખાસ હોય છે.

યુવાની આવતાં જ આપણે લગામ વગરનાં ઘોડાં જેવાં બની જઈએ છે. મિત્રો, મસ્તી અને બેફિકરાઈથી જીવન જીવતાં આપણે એ ભૂલી જઈએ છે કે આજ જીવનનો ટરનિંગ પોઈન્ટ છે. અહીં તમે રસ્તો ભૂલ્યાં તો ખલાસ!

સતત ભાગવું, સમય સાથે ચાલવું જરૂરી છે એમાં ભેમત નથી પણ સફરનાં દરેક પડાવ પર એક વિરામની પણ જરૂર હોય છે. કંઈક બનવાથી, હાંસિલ કરવાથી સુખ, સમૃદ્ધિ તો મળે છે પણ બીજું ઘણું પોતીકું પાછળ છૂટી જાય છે. અમનને જીવનમાં સફળતા માટે ઘણી મહેનત કરી અને એક મોટાં

હોદ્દા પર પહોંચી ગયો. આજે તેની પાસે ગાડી, બંગલા, નોકર ચાકર છે પણ પત્નીનો પ્રેમ નથી, બાળક સાથે વિતાવેલી સુખદ યાદો નથી. તો સફળતા, સફસસને ગોલ જરૂર બનાવો પણ તેને તમારાં સંબંધો પર હાવી ન થવા દો.

બાળપણ હોય કે યુવાની કે પછી ઘડપણ હોય, સફરનાં દરેક પડાવ પર એક વિરામ જરૂરી છે.....મારી વાતથી આપ સહમત હોવ તો આપનાં પ્રતિભાવ જરૂરથી આપશો.

સ્મીતના દોરા દુઃખને ભીતરમાં સીવી લે છે..... કેટલીક હસ્તીઓ આમ જ ખુમારીથી જીવી લે છે..... જિંદગી જીવી લેવાની હોડમાં, દોસ્ત તું હદથી વધારે દોડમાં... અજ્ઞાત... -વર્ષા ભટ્ટ (વૃંદા)અંજાર

દિકરી

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ

તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨

"દિકરી" દિ-દિવા વિના રોશન છે ઘર આખું.

ક-કલરવ કાલોઘેલો એનો જાણે સંગીત મીઠું મધુર. રી-રીત હાસ્ય ની મોહી લેતું મન. એજ તો છે "દિકરી".

આજે બપોરે હું મારું કામ પતાવી ઉપર રૂમમાં ગઈ, મારો દિકરો અને દિકરી ત્યાં રમતા હતાં, હું રૂમમાં પ્રવેશી કે તરત જ મારી દિકરીની નજર મારી ઉપર પડી એ રમત મૂકી મારી પાસે આવી અને કહેવા લાગી કે---મમ્મી બહુ થાકી ગઈ લાગે છે, આરામ કર, તારી તબિયત તો ઠીક છે ને મમ્મી? હું એને જોવા લાગી કે- મારા ચહેરા ઉપર થાક દેખાય છે

કે---મારી પાંચ વર્ષની દિકરી ખેવનાને ચહેરો વાચતા આવડી ગયું.

મેં કહ્યું હા બેટા! હું બરાબર છું હું થોડી સિલાઈ કરી લઉં, તમે રમો વાત કરતાં કરતાં હું મારા હાથને બીજા હાથથી દબાવવા લાગી, મારી દિકરીએ મને કહ્યું મમ્મી તારો હાથ બહુ દુખે છે તો મુકને કામ.

મેં કહ્યું "ના બેટા!" આ પીડા મને સુવા નહીં દે, મારી દિકરીએ મને ખેંચી પલંગ પાસે લાવી કહ્યું, "મમ્મી તું સુઈ જા હું તારો હાથ દબાવી આપું, મારા દિકરા જયોતને પણ તેણે બોલાવી હાથ દબાવવા કહ્યું અને હાથ દબાવવા લાગ્યા, મારી ૫ વર્ષની દિકરી મારી માં હોય એમ વઢવા લાગી કે---આટલો બધો હાથ દુખે છે તો થોડી શાંતિ રાખને, આખો દિવસ બસ કામ ને કામ પોતાનું ધ્યાન નથી રાખતી. હું હસવા લાગી, એ કહેવા લાગી કે-હસવાનું શું છે? "માં ને ઠીક ન હોય તો તેના બાળકોને રમવાની મજા ન આવે" હું જોતી

રહી કે દિકરી ક્યારે મોટી થઈ ગઈ.

બસ, મમ્મી હવે આંખો બંધ કરીને સુવાનો પ્રયત્ન કર, હા બેટા ! થાકી જશો રહેવા દો, એ કહેવા લાગી "તું અમારી ચિંતા ન કર.

એ બસેના નાના હાથના પ્રેમભર્યા હુફાળા સ્પર્શથી જાણે કોઈ જાદુ થયોને મારી પીડા થોડી હળવી થઈ. હું બંધ આંખોએ એમને નિહાળતી રહી, એના નિખાલસ ચહેરો, એમના પ્રેમભાવે મારી આંખને ભીન્જવી દીધી અને બંધ આંખના ખૂણેથી ટપકેલા આંસુ ને એના નાના હાથના ટેરવાં એ ઝીલી લીધું.

"ખરેખર લાગણીઓનું સતત વહેતું ઝરણું એટલે "દિકરી"."

- ધરતી શર્મા.ભુજ.

ભાટ્ય કળા, ચિત્ર કળા, અને કાવ્ય કળાનો અંબેરો સંગમ એટલે શૈલેન્દ્ર વડનેરે

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ

તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨

સમયથી જાણીતા નાટ્યકાર, સમયસાથે ફિએટર ડિઝાઇનર એવા શૈલેન્દ્ર વડનેરેનો અનોખો પરિચય આજે કરાવવો છે. "શૈલમન" ના ઉપનામ સાથે ના આ નવોદિત કવિની ન જાણેલી ન સમજેલી છતાં ઋજુ એવી અજ્ઞાત શક્તિ વ્યક્ત કરવાની મનીષા થઈ આવે છે. એમનામાં છુપાયેલો કવિ જીવને આંગળીઓના ટેરવેથી રેખાઓથી સજીવન કરાવવાની અદ્ભુત તાકાત છે. ચિત્ર સૃષ્ટિને અનુરૂપ કાવ્યની જુગલબંદી સરસ રીતે તેઓ ઉજાર કરે છે.

આજના મોડર્ન યુગમાં, કોમ્પ્યુટર યુગમાં છેલ્લા કેટલાક સમયથી એઓ મિત્ર વૃંદમા એમની કલાનો સુપેરે પરિચય કરાવી રહ્યા છે. એમના કાવ્યથી સુશોભિત ચિત્રોમાં શબ્દાંકન, છાયાંકન, ચિત્રાંકન જેમાં ભારો ભાર પ્રેમ, વેદના, હાસ્ય, સમાજ પ્રભોધન ને ઈશ પ્રત્યેની શ્રદ્ધા વિશ્વાસ પ્રગટ કરતા આવ્યા છે. ક્યારેક મૂલ્યાંકન કરવું અઘરું થઈ પડે છે કે શું સારું ચિત્ર કે કવિતા...? એક કોરા કાગળ પર ઉપસી આવે એમનું ચરિત્ર. એમના કાવ્યો અલગ એટલે તરી આવે છે કે એઓ સ્વ હસ્તે લખે છે અને કાવ્યને અનુરૂપ ચિત્ર રૂપ આપે છે. શુદ્ધ લેખન, મોતીના દાણા જેવા અક્ષરોના વળાંકમાં કાવ્યની સહજતા સરળતામાં કાવ્યની મૌલિકતા જોખમાતી નથી એ એમની સફળતા છે.

આજની યુવા પેઢી એમના વોટ્સ એપ સ્ટેટ્સને ડેક નવું નહીં કરીને એક વિશાળ તફાવત સર્જી શકે એવી યુક્તિ જુગાડ છે. આ ઉપરાંત, જુગાડ સસ્તું ઉત્પાદનો ડિઝાઇન કરવા વિશે નથી, તે આ ઉત્પાદનોને બજારમાં સફળતાપૂર્વક વેચવા વિશે પણ છે.

એમના ચિત્રોથી શણગારે છે છતાં પણ એઓ ક્યારેય દાવો નથી કરતા કે એઓ કવિ છે કે ચિત્રકાર છે. આ શૈલેન્દ્રનો સૌજન્ય સભર અભિગમ દર્શાવે છે. એમની રચનામાંથી પસાર થતા એક ભાવ ચોક્કસ થાય કે એમનામાં વિષય વૈવિધ્ય અને ભાષા વૈભવ પૂરેપૂરો

જ તે...??!!!!!!

મા, પ્રિય મા.... મૃત્યુ પામેલા પિતાના આંસુઓ જ્યારે શબ્દો થઈ ને વેરાઈ ત્યારે આવી કવિતાઓ જન્મ લે છે.

"એને જીવાડવા આખી જિંદગી ખર્ચી કાઢી હતી... આજે મારી અંતિમ કિયાનો હિસાબ લઈ બેઠો છું..

એમના ચિત્રોથી શણગારે છે છતાં પણ એઓ ક્યારેય દાવો નથી કરતા કે એઓ કવિ છે કે ચિત્રકાર છે. આ શૈલેન્દ્રનો સૌજન્ય સભર અભિગમ દર્શાવે છે. એમની રચનામાંથી પસાર થતા એક ભાવ ચોક્કસ થાય કે એમનામાં વિષય વૈવિધ્ય અને ભાષા વૈભવ પૂરેપૂરો

જ તે...??!!!!!! મા, પ્રિય મા.... મૃત્યુ પામેલા પિતાના આંસુઓ જ્યારે શબ્દો થઈ ને વેરાઈ ત્યારે આવી કવિતાઓ જન્મ લે છે.

"એને જીવાડવા આખી જિંદગી ખર્ચી કાઢી હતી... આજે મારી અંતિમ કિયાનો હિસાબ લઈ બેઠો છું..

એમના ચિત્રોથી શણગારે છે છતાં પણ એઓ ક્યારેય દાવો નથી કરતા કે એઓ કવિ છે કે ચિત્રકાર છે. આ શૈલેન્દ્રનો સૌજન્ય સભર અભિગમ દર્શાવે છે. એમની રચનામાંથી પસાર થતા એક ભાવ ચોક્કસ થાય કે એમનામાં વિષય વૈવિધ્ય અને ભાષા વૈભવ પૂરેપૂરો

જ તે...??!!!!!! મા, પ્રિય મા.... મૃત્યુ પામેલા પિતાના આંસુઓ જ્યારે શબ્દો થઈ ને વેરાઈ ત્યારે આવી કવિતાઓ જન્મ લે છે.

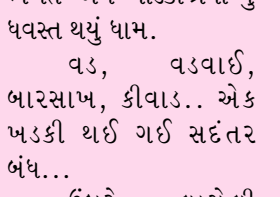
"એને જીવાડવા આખી જિંદગી ખર્ચી કાઢી હતી... આજે મારી અંતિમ કિયાનો હિસાબ લઈ બેઠો છું..

એમના ચિત્રોથી શણગારે છે છતાં પણ એઓ ક્યારેય દાવો નથી કરતા કે એઓ કવિ છે કે ચિત્રકાર છે. આ શૈલેન્દ્રનો સૌજન્ય સભર અભિગમ દર્શાવે છે. એમની રચનામાંથી પસાર થતા એક ભાવ ચોક્કસ થાય કે એમનામાં વિષય વૈવિધ્ય અને ભાષા વૈભવ પૂરેપૂરો

જ તે...??!!!!!! મા, પ્રિય મા.... મૃત્યુ પામેલા પિતાના આંસુઓ જ્યારે શબ્દો થઈ ને વેરાઈ ત્યારે આવી કવિતાઓ જન્મ લે છે.

"એને જીવાડવા આખી જિંદગી ખર્ચી કાઢી હતી... આજે મારી અંતિમ કિયાનો હિસાબ લઈ બેઠો છું..

એમના ચિત્રોથી શણગારે છે છતાં પણ એઓ ક્યારેય દાવો નથી કરતા કે એઓ કવિ છે કે ચિત્રકાર છે. આ શૈલેન્દ્રનો સૌજન્ય સભર અભિગમ દર્શાવે છે. એમની રચનામાંથી પસાર થતા એક ભાવ ચોક્કસ થાય કે એમનામાં વિષય વૈવિધ્ય અને ભાષા વૈભવ પૂરેપૂરો

જ તે...??!!!!!! મા, પ્રિય મા.... મૃત્યુ પામેલા પિતાના આંસુઓ જ્યારે શબ્દો થઈ ને વેરાઈ ત્યારે આવી કવિતાઓ જન્મ લે છે.

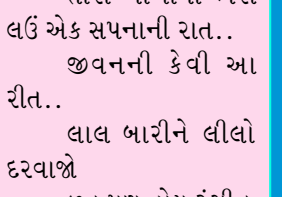
"એને જીવાડવા આખી જિંદગી ખર્ચી કાઢી હતી... આજે મારી અંતિમ કિયાનો હિસાબ લઈ બેઠો છું..

એમના ચિત્રોથી શણગારે છે છતાં પણ એઓ ક્યારેય દાવો નથી કરતા કે એઓ કવિ છે કે ચિત્રકાર છે. આ શૈલેન્દ્રનો સૌજન્ય સભર અભિગમ દર્શાવે છે. એમની રચનામાંથી પસાર થતા એક ભાવ ચોક્કસ થાય કે એમનામાં વિષય વૈવિધ્ય અને ભાષા વૈભવ પૂરેપૂરો

જ તે...??!!!!!! મા, પ્રિય મા.... મૃત્યુ પામેલા પિતાના આંસુઓ જ્યારે શબ્દો થઈ ને વેરાઈ ત્યારે આવી કવિતાઓ જન્મ લે છે.

"એને જીવાડવા આખી જિંદગી ખર્ચી કાઢી હતી... આજે મારી અંતિમ કિયાનો હિસાબ લઈ બેઠો છું..

એમના ચિત્રોથી શણગારે છે છતાં પણ એઓ ક્યારેય દાવો નથી કરતા કે એઓ કવિ છે કે ચિત્રકાર છે. આ શૈલેન્દ્રનો સૌજન્ય સભર અભિગમ દર્શાવે છે. એમની રચનામાંથી પસાર થતા એક ભાવ ચોક્કસ થાય કે એમનામાં વિષય વૈવિધ્ય અને ભાષા વૈભવ પૂરેપૂરો

જ તે...??!!!!!! મા, પ્રિય મા.... મૃત્યુ પામેલા પિતાના આંસુઓ જ્યારે શબ્દો થઈ ને વેરાઈ ત્યારે આવી કવિતાઓ જન્મ લે છે.

"એને જીવાડવા આખી જિંદગી ખર્ચી કાઢી હતી... આજે મારી અંતિમ કિયાનો હિસાબ લઈ બેઠો છું..

એમના ચિત્રોથી શણગારે છે છતાં પણ એઓ ક્યારેય દાવો નથી કરતા કે એઓ કવિ છે કે ચિત્રકાર છે. આ શૈલેન્દ્રનો સૌજન્ય સભર અભિગમ દર્શાવે છે. એમની રચનામાંથી પસાર થતા એક ભાવ ચોક્કસ થાય કે એમનામાં વિષય વૈવિધ્ય અને ભાષા વૈભવ પૂરેપૂરો

જ તે...??!!!!!! મા, પ્રિય મા.... મૃત્યુ પામેલા પિતાના આંસુઓ જ્યારે શબ્દો થઈ ને વેરાઈ ત્યારે આવી કવિતાઓ જન્મ લે છે.

"એને જીવાડવા આખી જિંદગી ખર્ચી કાઢી હતી... આજે મારી અંતિમ કિયાનો હિસાબ લઈ બેઠો છું..

મતદારો વધ્યા, છતાં મતદાન ઘટ્યું...

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ
તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨
- રવીન્દ્ર પારેખ

આજકાલ

■ રવીન્દ્ર પારેખ

વાગ્યા.

એક તરફ આ સ્થિતિ હતી, બીજી તરફ ગુજરાતના ૪૦ ટકા જેટલા મતદારોને મતદાનમાં, લોકશાહીમાં અને એની સરકારમાં ભરોસો રહ્યો ન હતો એટલે એ મત આપવાથી દૂર રહ્યા. આ ગંભીર ચિંતાનો વિષય છે. ગુજરાતમાં ૨૭ વર્ષથી ભાજપની સરકાર છે. ભાજપને તો હોય કે તેની જ સરકાર બનશે, પણ લોકોને પણ એવું હશે કે આ વખતે પણ વાતાવરણ

ભાજપ તરફી જ છે, તો એની જ સરકાર બનશે. આનું પરિણામ એ આવ્યું હોય કે ભાજપના કાર્યકર્તાઓ પોતે મત આપવામાં આગસ કરી ગયા હોય ને એમણે જ મતદારો, મતદાન મથક સુધી પહોંચે એની બહુ ચિંતા ન કરી હોય. એની સામે આપ કે કોંગ્રેસ તો સત્તામાં આવવું જ છે એટલે એને કોઈ આગસ પરવડે નહીં ને એમણે તો મતદાન પોતાની તરફ થાય એ અંગેની બધી જ કોશિશો કરી હોય. આ કોશિશોની અસર પરિણામો પર પડે એમ બને.

એ તરફ ભલે બહુ ધ્યાન ન અપાયું હોય તો પણ, બેરોજગારી અને મોંઘવારીનો મુદ્દો મધ્યમવર્ગીય મતદારો ભૂલ્યા નથી. પેટ્રોલના ભાવ દુનિયામાં ઘટ્યા હોય ને ભારતમાં વધ્યા હોય એ લોકોને ન દેખાય એવું તો કેમ બને? ગેસ સિલિન્ડર સાથે મતદાનના પ્રયત્નો થયા એ એટલું તો સૂચવે જ છે કે સિલિન્ડરનો ભાવ વધારો ભુલાયો નથી. સિનિયર્સને રેલવેમાં અપાતી સવલતો કપાઈ એ પણ ઘણાંને યાદ રહ્યું જ છે. મોંઘવારી

વધે અને ૨૦૧૪થી ઈકમટેક્સનો સ્લેબ બદલાય જ નહીં એ કેવું? કોરોનામાં ઓનલાઈન વર્ગો ચાલ્યા, વર્ગ શિક્ષણ બંધ હતું, પણ ફી ઘટી નહીં. એ અંગે શિક્ષણ જગત અને સરકારની ઉદાસીનતાનો પડઘો મતદાનમાં પડ્યો હોય એમ બને. મોંઘવારીએ ગૃહિણીઓનું બજેટ ખોરવ્યું, એ ઉપરાંત ઈલેક્શનમાં મહિલા ઉમેદવારોની સંખ્યા પણ ઘટી. એને લીધે પણ ક્યાંક મહિલા મતદાતાઓ મતદાન મથકથી દૂર રહી હોય એમ બને. પરિણામ ગમે તે આવે, પણ બે બાબત નોંધવા જેવી છે. એક તો એ કે લોકો ભક્ત હોય તો પણ મૂરખ નથી ને બે, મતદાતા પોતાનું મન કળાવા દે એટલો ભોળો નથી. તે બધી સભામાં જાય છે, બધે ભીડ કરે છે, પણ મત આપવો કે ન આપવો કે આપવો તો કોને આપવો તે એ પોતે નક્કી કરે છે. ખરેખર તો પરિણામો આવે ત્યારે પાકી ખબર પડે, પણ આ વખતે નોટામાં પડેલા મતોની સંખ્યા પણ નાની હોવા વિષે

એવું પ્રમાણમાં ઓછું થાય છે. આ વખતે ભાજપના કેટલાક નિર્ણયો પુનર્વિચારને પાત્ર હતા, પણ ‘હરિ કરે તે ખરું’, એમ બધું વડાપ્રધાન આધારિત જ રહ્યું. કોઈને પોતાનો મત કે વિચાર જાણે હતો જ નહીં. હતો તેને સમજવાની વૃત્તિ કે તેયારી મોવડીઓની ન હતી.

વડાપ્રધાન સર્વેસર્વા છે, તેની ના નથી, પણ પક્ષમાં તે જ હોય ને કેન્દ્રમાં કે રાજ્યમાં પક્ષના અન્ય કોઈ નેતાનો અવાજ જ ન હોય એ લોકશાહીના હિતમાં નથી. વડાપ્રધાને અન્ય નેતાઓનું કોઈ અસ્તિત્વ જ ન હોય, એમ એમને શોભાનાં ગાંઠિયાની જેમ જ રાખ્યા એ ટીક ન થયું. નાનામાં નાના નેતાથી માંડીને મોટામાં મોટો નેતા પણ મોટી મોટીની માળા જપવાનું ભૂલે નહીં ને એમાં સ્વયંભૂ ઓછું ને પ્રેરિત વધારે હોય તો તે પુનર્વિચારને પાત્ર છે. મોટે ભાગના મોવડીઓને પણ ‘ન બોલ્યામાં નવ ગુણ’ને અનુસરવાની ફરજ પડાતી હોય તે ક્ષમ્ય નથી. પક્ષના કાર્યકરોની ગતિવિધિ પણ દિલ્હીથી નક્કી થતી હોય તો ગુજરાતનો સ્વતંત્ર રાજ્ય તરીકે કોઈ અવાજ કે દરજ્જો છે કે કેમ એ પ્રશ્ન છે. એ દુખદ છે કે કોઈ અવાજ ન ઊઠે એની કાળજી રખાય છે ને વધુ દુખદ એ છે કે અવાજ સંભળાય જ નહીં એવા સેન્સિટિવ કાન રખાય છે. ગુજરાતની ચૂંટણી હોય ને ગુજરાતનો જ અવાજ ન સંભળાય એ કેવું? ગુજરાતમાં વડાપ્રધાન બોલ્યા છે એટલું મુખ્યમંત્રી બોલ્યા નથી એ સૂચક છે. એ મિતભાષી છે, પણ મૂકભાષી નથી, ત્યારે પ્રશ્ન થાય કે એ બોલતા નથી કે એમને બોલવા દેવાતા નથી? એ નહીં બોલે એટલે તો પદ પર નથીને? આમ તો કોને બોલવા દેવાય છે એ પણ પ્રશ્ન જ છે. આ સ્થિતિ લોકશાહીની સૂચક નથી. આટલી ભૂમિકા એટલે આપવી પડી, કારણ એને મતદાન ઓછું થયું તેની સાથે સંબંધ છે.

ગયા સપ્ટેમ્બરમાં ગુજરાતની આખી સરકાર બદલી કઢાઈ. આખી સરકાર બદલવી પડે એવી કશી અનિવાર્યતા વગર દિલ્હીને લાગ્યું કે બદલવી છે ને બદલી કઢાઈ. દેશમાં ને રાજ્યમાં બધું એકદમ અને સામટું થવાના (નોટબંધી, લોકડાઉન જેવા) દાખલા હાથવગા છે. ગયે વર્ષે થયેલી આખેઆખી સરકારની બદલી તે વખતના મંત્રીઓને સદ્ભ હોય જ એમ ન પણ બને. એ પછી આ વખતે ટિકિટ આપવામાં ‘નો રિપીટ’નો પ્રયોગ થયો. (આ ‘નો રિપીટ’નો અર્થ આ સરકાર પણ રિપીટ ન કરવી એવો તો નથીને?) ૭૫ ની ઉપરનાંને ટિકિટ નહીં. (એમાં પણ બાંધછોડ કરવી જ પડી.). વળી અગાઉ ઉતારી મુકાયેલા મંત્રીઓ પાસે લખાવી લેવાયું કે તેમને ચૂંટણી લડવામાં રસ નથી. કોઈએ પૂછ્યું ન હતું કે ચૂંટણી લડવામાં રસ છે કે નહીં? ને સામેથી જ લખી અપાયું કે રસ નથી, એ શું સૂચવે છે? એ પણ ત્યારે જ્યારે આમાંના જ કેટલાંક જાહેર કરી ચૂક્યા હતા કે તેઓ ટિકિટ માંગશે. આ બધું સિનિયર મંત્રીઓને ગમ્યું હોય એમ માનવાને કારણ નથી. માની લઈએ કે વડાપ્રધાનની શરમે મંત્રીઓ ચૂપ રહ્યા હોય, પણ એ મંત્રીઓના સમર્થકો ને ચાહકોનો મોટો વર્ગ છે. તે એટલે કે એ બધા ચૂંટણી જીતીને મંત્રી થયા હતા. એમના એ સમર્થકો અને ચાહકો, પોતાના નેતાઓને આમ સરેઆમ ડિસ્કાર કરી દેવાય ને ચુમાઈને બેસી રહે એવું તો કેમ બને? બને કે આ મંત્રીઓએ ને એમના ચાહકોએ ચૂંટણીમાં આ કારણોસર રસ ઓછો લીધો હોય ને એ બધાં મતદાતાઓને મતદાન મથક સુધી લાવવામાં નિષ્ફળ રહ્યાં હોય. મતદાન ઓછું થયું એમાં ભાજપના ચાહકોએ જ મત આપવામાં ઢીલાશ રાખી હોય એવું ખરું કે કેમ?

આમ જ બન્યું હોય એવું નહીં, પણ આમ ન જ બન્યું હોય એવું પણ નહીં...

એક પત્રકાર ની લાગણી સમજાવો.....તમને શું લાગે છે ?

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ
તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨
એક પત્રકાર માઈક લઈને દોડ્યો. બમા પર કેમેરા મૂકીને, તેની પાછળ કેમેરામેન પણ ભાગ્યો.

પત્રકારે એક વૃદ્ધ કાકાને પૂછ્યું, "તમને શું લાગે છે ?" કાકા કહે, "ભઈલા, શિયાળો શરુ થયો, ત્યારથી રોજ રાતે સાત-આઠ વાર એકી લાગે છે."

પત્રકાર એક શેરીમાં ગયો. મંદિરના ઓટલા પર બેસીને માળા કરતાં

માજીને તેણે પૂછ્યું, "તમને શું લાગે છે ?" માજીએ કહ્યું, "બેટા, મને લેવા આવતા શિયાળે વૈકુંઠથી વિમાન આવશે, તેવું લાગે છે."

એક નાનકડા છોકરાને પત્રકારે પૂછ્યું, "તમને શું લાગે છે ?" છોકરાએ કહ્યું, "શિયાળામાં રોજ સવારે સ્કૂલ વાનમાં જતાં પવન બહુ લાગે છે."

પત્રકારે એક માળીને પૂછ્યું, "તમને શું લાગે છે ?" માળીએ કહ્યું, "આ વર્ષે ગુલાબના છોડ પર વહેલાં ફૂલ બેસશે, એવું મને લાગે છે."

લાગણી હોય છે, અને લાગણીને માપી શકાતી નથી. લાગણી માપવાનો નહીં, પણ પામવાનો વિષય છે, માટે મને તો એમ લાગે છે કે લોકોને જે જે લાગે છે, એ ખરેખર લાગતું હોતું નથી."

પત્રકાર ત્યાંથી નાઠો.

એ પછી પત્રકારે એક રાજકારણીને પૂછ્યું કે "તમને શું લાગે છે ?" એક આંખ મીચકારી, ખંધુ હસતાં રાજકારણી બોલ્યા, "પ્રજા હારશે..."

પત્રકાર દોડતો દોડતો એક મંદિરમાં ગયો. તેણે ભગવાનને પૂછ્યું કે

"તમને શું લાગે છે ?" ભગવાને કહ્યું કે "જ્યાં સુધી સીઝનલ નેતાઓ મને પગે લાગવા આવતા રહેશે, ત્યાં સુધી લોકશાહીનું મંદિર પ્રાણપ્રતિષ્ઠા વિનાનું જ રહેશે."

મંદિરની બહાર નીકળી પત્રકારે રસ્તે જતા એક શ્રમિકને પૂછ્યું,

કે "તમને શું લાગે છે ?" શ્રમિકે પેટ બતાવી કહ્યું

"સાહેબ, ભૂખ બહુ લાગે છે..."

પછી પત્રકારે પોતાના જ અંતર આત્માને પૂછ્યું કે તને શું લાગે છે...અંતર આત્માએ જવાબ આપ્યો કે જ્યાં સુધી હોમલોનના હમા અને પરિવારની જવાબદારી છે ત્યાં સુધી આ મગજમારી તારા લમણે લખાણી છે.

મહેન્દ્ર એલ અગ્રવાલ (પત્રકાર) અંબાજી

જીવનનું કોમળ પાસું પ્રેમ ગીત

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ

તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨

અલ્યા, કાગળ પર ચીતરે છે મોર? મોરને તો નાનકડું છોકરું થે ચીતરે હો હિંમત તો ટહુકો તું દોરખ

મારામાં રાખી અકબંધ મને ચોરે તું એવો તે કેવો ઘરફોડું? છતરીની જેમ મને ઓઢી લે આખી ને પલળે છે તોય થોડું થોડું

પાણીથી ઠીક, જરા પલળી બતાવ મને હોય જયારે કોરંધાકોરપ

મેલું આકાશ ખૂલે જડબાંની જેમ જાણે ખાતું બગાસું કોઈ લાંબુ વાદળાય આમ તો છે કાંઈ નથી બીજું છે ઠળિયા વિનાના બે'ક જાંબુ

વાદળા કે જાંબુ તો ઢગલો તું ચોરે જરા આખું આકાશ હવે ચોર..

-- રવીન્દ્ર પારેખ..

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ

તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨

પ્રેમ એ સૌને વ્હાલો શબ્દ. પ્રેમ એ કાય જેવો પારદર્શક ,પુષ્પ જેવો મૃદુ, કોમળ સંવેદનશીલ છે. પ્રેમ એક અનુભવ છે.જીવનનું કોમળ પાસું છે. અંતરનો સાચો પ્રેમ અમર થઈને ઈતિહાસ સર્જે છે. પ્રેમ એક એવો સમૃદ્ધ છે જેનો કિનારો અદ્રશ્ય છે.અરે,પ્રેમને તો કિનારો જ નથી. પ્રેમ શાશ્વત છે. હૃદયના જુદા જુદા પ્રેમ સંબંધોમાં જ માનવી જીવનની સાર્થકતા અને ધન્યતાની અનુભૂતિ કરાવે છે. ભાઈ-

બહેન, પતિ-પત્ની, મા-દીકરી, પિતા-દીકરો ,મિત્ર કે ભક્ત ભગવાન જેવા વિવિધ સંબંધોમાં પ્રેમ મનહોર રૂપરંગે વ્યક્ત થતો રહે છે.

પ્રેમનો સંબંધ એ લોહીના સંબંધથી અનેક ગણો મહાન છે.કોઈ પણ મુશ્કેલીઓ હોય ત્યારે જો સાચા પ્રેમનો સાથ મળે તો એ મુશ્કેલી પણ અવસર જેમ બદલાઈ જાય છે અને પુશી પુશી આગળ વધી શકાય છે.

પ્રેમ એ અમૂલ્ય મૂકી છે. જીવનમાં પ્રેમ મોધેરું ઘરેણું સમાન છે. પ્રેમ

થકી જીંદગી મધુર બને છે. પ્રેમ વિના લાગણી સંભવિત નથી. લાગણીના ક્યારામાં જ પુષ્પો ખીલી શકે છે. પ્રેમ પરમાત્માનું ગુણ સ્વરૂપ છે.

પ્રેમ તો સંગીતમાં મઢાયેલી મૈત્રી રે, પ્રેમ હૃદયની સંવત્સરી રે, પ્રેમ ઈન્દ્રિયોની કવિતા રે.

પ્રેમ કોઈ પણ સંબંધમાં અવસર જેમ બદલાઈ જાય છે અને પુશી પુશી આગળ વધી શકાય છે.

પ્રેમ એ અમૂલ્ય મૂકી છે. જીવનમાં પ્રેમ મોધેરું ઘરેણું સમાન છે. પ્રેમ

રાખો તેની તરફ પ્રમાણિક રહેવાથી તેને જીવવાની મજા આવે છે.

આરતી પરિતોષ જોષી,
ભુજ-કરછ

વટાણાના પરોઠાં

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્તિ

તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨

સામગ્રી:

૨૫૦ ગ્રામ વટાણા
૧ વાટકી મેંદો
૨ ચમચી ચણાનો લોટ
મીઠું સ્વાદ અનુસાર
મરચું હળદર ધાણાજીરું ગરમ મસાલો.
૧ ચમચી આદુ મરચાંની

પેસ્ટ

૧ ચમચી આમચૂર
પાવડર ૧ ચમચી ચમચી ઘી
૧ બાફેલું બટેટુ
રીત :

સૌ પ્રથમ એક તાસકમાં મેંદો લો તેમાં મોણ માટે ઘી નાખી પાણીથી નરમ કણક તૈયાર કરો. હવે વટાણા ને મિક્સરમાં કશ કરી લો. એક નોનસ્ટિક કઢાઈમાં તેલ મૂકી તેમાં વટાણા નો કશ

(નોંધ: પુર્તિમાં આપવામાં આવેલી માહિતી ઘરગથ્થુ ઉપચાર અને સામાન્ય માહિતી પર આધારિત છે. તેને અપનાવતા પહેલા, કૃપા કરીને તબીબી સલાહ લો. સુરત મીત્ર આની પુષ્ટિ કરતું નથી.)

નયન હ. દેસાઈ ને કલ્પનોનું વરદાન છે

સુરત મિત્ર
ભાગ્યશ્રી પૂર્ણિમા
તા.૧૧-૧૨-૨૦૨૨

મારા પરમ મિત્ર અને બે દાયકા પહેલા ના જૂના પાડોસી એવા આદરણીય શ્રી નયનભાઈ દેસાઈ ફરી કવિ સંમેલનો અને મુશાયરા ગજ્રવતા થાય તેવી પ્રભુને પ્રાર્થના. - તંત્રી સુરત મિત્ર વિનોદ મેઘાણી

સુરત સહિત સમગ્ર ગુજરાતના ગૌરવ સમા મુર્ધન્ય સાહિત્યકાર કવિ.. ગઝલકાર.. ગીતકાર... પત્રકાર નયન હ. દેસાઈને કોણ ના ઓળખે? નયન હ. દેસાઈ પર માં સરસ્વતીની અપાર કૃપા હોવાનું તેમના અદ્ભુત ગીત ગઝલ સર્જન પરથી પુરવાર થાય છે તેનો પ્રયોગશીલ અને આધુનિક સર્જક છે ૮૦ વર્ષની વયે પહોંચેલા તેઓ? લાંબા સમયથી બિમાર રહે છે હંમણા સારુ હતુ ત્યાં ફરી?? તેમની તબિયત લથડતા તેમના પુત્ર મેહુલ દેસાઈ અને પરિવારજનો સેવા કરી રહ્યા છે

આજે નયન હ. દેસાઈ ની યાદગાર ગઝલો ને યાદ કરીએ...

અમે — નયન દેસાઈ

આપો મને ખબર -નયન દેસાઈ
એક થા મંગાવ - નયન દેસાઈ
ગઝલ - નયન દેસાઈ
ગઝલ - નયન દેસાઈ
ગઝલ - નયન હ. દેસાઈ
ગઝલ - નયન હ. દેસાઈ
ગઝલ પ્રમેય - નયન દેસાઈ
ગઝલે સુરત (કડી-૧)

ગનીચાચા જન્મ શતાબ્દી વર્ષ ઉજવણી પર્વ : કડી-૨

હુમરી — નયન દેસાઈ

નયન દેસાઈ એસ.એસ.સી. - નયન દેસાઈ
પિયર ગયેલી ભરવાડણી ગઝલ - નયન દેસાઈ
મગદલ્લા બંદરની છોકરી... - નયન દેસાઈ
માણસ ઉર્ફ... - નયન દેસાઈ
મુકામ પોસ્ટ માણસ - નયન દેસાઈ
રસ્તા પર સુતેલા માણસનું ગીત - નયન દેસાઈ
શૂન્યતાની સાંકળો — નયન દેસાઈ

સૂની પડી સાંજ
સૂરતનો વરસાદ - નયન દેસાઈ
સૂરતમાં પોપટ બોલે - નયન દેસાઈ
સ્તબ્ધતા ટોળે વળી..... - નયન હ. દેસાઈ
સ્વ. રાવજીએ ન લખેલું ગીત - નયન હ. દેસાઈ

સ્વ. રાવજીએ ન લખેલું ગીત

નર્સ, મારા ભાગી જતા શ્વાસના ભાતીગળ કાફલાને રોકી શકે તો હવે રોક,
સ્પેશિયલ વોર્ડમાં આ ટકટકતી ઘડિયાળે મૂકવા માંડી છે મરણપોક.

ચારે દિશાએ હાથ મૃત્યુના લંબાવ્યા ધખતી બપોરે મારી પાંખમાં,
પીળાંપચ સ્મરણોનાં વૃંદાવન સળગે છે સૂરજ ઊગે ને મારી આંખમાં,
નર્સ, મારા ભૂરા આકાશની લીલીછમ છાંયડીઓ સળગી રહી છે છછેયોક.

પોપચામાં મોરપિચ્છ, શમણાંની રાખ બળે, નીંદર આવે તો હવે કેમ?
મુઝીભર ક્ષણને મેં ખાલીખમ પાંસળીમાં જકડી રાખી છે જેમતેમ,
નર્સ, મારાં ગળવા માંડેલાં આ હાડકાંના ઢગલા પર અણિયારા ખીલાઓ ઠોકપ

કાલે ઊઠીને નહીં હોઉં તો એ બારસાપે કંકુના થાપાને ભૂંસજો;
ઝૂરતા એ ઉંબરને ‘ઝાઝા જુહાર’ કહી ડેલીની સાકળને ચૂમજો,
નર્સ, એની આંખોમાં ઊગેલા કંકુના સૂરજનાં અજવાળાં ફોકપ

— નયન હ. દેસાઈ

અમે — નયન દેસાઈ

શ્વાસોની શેરીમાં ઊગેલા શમણાંઓ વીણીને ગાતા ફટાણા અમે;
સાંકળ સંબંધોની બાંધીને ફરનારા કોઈ નામ વગરના ફલાણા અમે.

સાલો પવન રોજ ઊઠીને ચૂંથે છે મુદ્દડું અમારું, અમે ચૂપ છીએ;
ઘેરી ઉદાસીનું વાગે છે જંતર; કાં છાતીમાં આવી ભરાણા અમે ?

ભીંતોને આવીને અડો જમાવ્યો તો પડછાયાં રસ્તામાં વેચી દીધા;

ફાટ્ટીમૂઝો સૂર્ય ડંફાસ મારે, પણ એનાથી છઈએ પુરાણા અમે.

બજારના લીરેલીરા થૈ ગયા, ઢાલ ફાટીને ને ભાલાની તૂટી અણી;
પોતાની સાથે જ લડવામાં ડૂબ્યાં કેં લોહીમાં ઘૂંટણ સમાણા અમે.

અમથું થયું કે ‘જરા લાવ કોરાકટ કાગળ ઉપર કોઈ ગઝલ ગાઈએ’
શબ્દોનો દાવાનળ એવો તો વળગ્યો કે અંગૂઠે સખ્ખત દઝાણા અમે.

નયન દેસાઈ

★★★★★★★★★★★★

(અડધા હાથે લકવો નયનભાઈ) — નયન દેસાઈ

સરસ્વતીનું સ્મરણ કરીને કરમાં લીધી લેખણ જોને;
અડધા હાથે લકવો નયનભાઈ, અડધા હાથે ઝણઝણ જોને!

કાગળ ઉપર હાથનો પંજો ચીતર્યો છાનોમાનો જોને;
નામ અમારું એવું પાડ્યું : નહીં માતર કે કાનો જોને !

સડી ગયેલાં શ્વાસો વચ્ચે આવે-જાય અભરખા જોને;
લાશ બળે કે લાઈટર સળગે : બંને દશ્યો સરખા જોને !

ફૂટી ગયેલા કાચનું ક્યાંથી થાય નયનભાઈ ઝારણ જોને?
અડધા હાથે લકવો નયનભાઈ, અડધા હાથે ઝણઝણ જોને !

અમે કાચની પૂતળીને પહેરાવ્યા એવા વાધા જોને;
સાવ અજાણ્યા થઈને ફરીએ અમે પંડથી આધા જોને !

અમે નથી ને નામ અમારે આવે રોજ ચબરખી જોને;
હૈયું તૂટી પડે કે જમ્બો બન્ને ઘટના સરખી જોને!

અમે નયનભાઈ ફાટી ગયેલા પાના પરનું સાંધણ જોને !
અડધા હાથે લકવો નયનભાઈ, અડધા હાથે ઝણઝણ જોને !

હવે આંખ પર નીંદરને બદલે સળગાવ્યો લાવા જોને!
છબી બનેલી મા ક્યાંથી બોલાવે ઘોઘર બાવા જોને?

જીવતર ગંગાના પૂરથી ઘેરાઈ ગયેલું પટના જોને !
સાંજ ડૂબે કે ટાઈટેનિક, એ બંને કેવળ ઘટના જોને !

મળીએ શ્વાસે શ્વાસે નયનભાઈ! છૂટા પડીએ ક્ષણક્ષણ જોને !
અડધા હાથે લકવો નયનભાઈ, અડધા હાથે ઝણઝણ જોને !

— નયન દેસાઈ

★★★★★★★★★★★★

સ્તબ્ધતા ટોળે વળીપ.. — નયન હ. દેસાઈ

સાંજના બિસ્માર રસ્તા પર ખખડધજ ડાબલા,
આ રઝળતા શહેરમાં ઓળા વસે છે કેટલા ?

સ્તબ્ધતા ટોળે વળી મારી કલમની ટાંક પર,
રિક્ત કાગળ પર ચિતરાવતા મઝાના મોરલા.

દૂર સૂરજ હોય એવુ લાગવું ને ક્ષણ પછી,
હાથ દાબી દે કોઈ બે આંખ ઉપર લાગલા.

થાય છે કે હું સુક્રીભટ વાવનું એકાંત છું,
કોણ પ્રગટાવે દીવો ને કોણ પૂજે નાગલા ?

હાથમાં મારું જ ધડ લઈ સામો પડછાયો મળે,
હું ઝરૂખેથી અતીતના જોઉં જન્મો પાછલા.

નયન હ. દેસાઈ

★★★★★★

પિયર ગયેલી ભરવાડણ ની ગઝલ — નયન દેસાઈ

પનઘટે છલકાતી ગાગર સાંભરે
દી’ ઊગે ને રોજ સહિયર સાંભરે

છેડલો ખેંચી શિરામણ માંગતો
વાસીદું વાળું ને દિયર સાંભરે

ત્રાડ સાવજની પડે ભણકારમાં,
રાતના થરથરતું પાધર સાંભરે

ઢોલિયે ઢાળું હું મારો દેહ ને,
બાથમાં લઈ લેતી નીંદર સાંભરે

સાંજ ટાણે સાદ ફળિયામાં પડે,
આંખડી મલક્યાનો અવસર સાંભરે

કાંબિયું ખખડે ને હું ચોંકી ઊઠું,

ઝાંઝરો રણકે ને જંતર સાંભરે

તાણ ભાભુજીએ કીધી’તી નકર,
કોણ બોલ્યું’તું કે મહિયર સાંભરે?

મા! મને ગમતું નથી આ ગામમાં,
હાલ્ય,બચકું બાંધ, આયર સાંભરે!

—નયન હ. દેસાઈ

★★★★★★★★★★★★

નયન દેસાઈની આ મજાની મુસલસલ ગઝલનો આસ્વાદ ઉદયન ઠક્કરના શબ્દોમાં માણીએ

આપણામાં કહેવત છે કે પિયરનું કૂતરું યે વહાલું લાગે.સાસરિયું ખારું છે, પિયરિયાની યાદ સતાવે છે, એવું બોલનારી ઘણી સ્ત્રીઓ મળી આવશે.આ કાવ્યની ભરવાડણ જોકે જુદુ બોલે છે.

‘સાસરું’ નામ પડતાંવેંત ભરવાડણને ત્રણ વાનાં સાંભરે છે,ત્રણેય પ્રસન્ન કરી મૂકે તેવાં છે: ગાગર સુક્રીભટ નહિ પણ છલકાતી છે. (સુખસમૃદ્ધિની રેલમહેલનું સૂચન.)દી’ આથમતો નહિ પણ ઊગતો છે.(યૌવનકાળનું સૂચન.) સાંભરે છે તે વઢિયારી સાસુ નહિ પરંતુ હસમુખી સહિયર.(આનંદી અડોસપડોસનું સૂચન.)

શિરામણ એટલે નાસ્તો.નાનકડો દિયર વાસીદું વાળતી ભાભીનો છેડલો તાણીને હકપૂર્વક શિરામણ માગે,એ પરિવારમાં પ્રેમ તો હશે જ ને!

પિયરમાં રાત્રિ સૂમસામ છે.સાસરું સાવજની ત્રાડથી થરથરતું.ભરવાડણને તેના ભણકારા સંભળાય છે. (રાત્રિએ ત્રાડ પાડતો સાવજ જાતીયતાનું પ્રતીક હોઈ શકે.પિયરમાં એ સાવજ ક્યાંથી હોય?)

ભરવાડણ આડે પડખે તો થઈ છે, પણ નીંદર આવતી નથી.સાસરિયામાં ‘નીંદર બાથમાં લઈ લેતી હતી.’ (‘પતિ બાથમાં લઈ લેતો હતો’ એવું લખવું અશલીલ લાગે.) શુંગાર રસનું ઉદ્દીપન કરવાનું હોવાથી ‘દેહ’ શબ્દ ખાસ મુકાયો છે.

સાંજ ટાણે પતિ ફળિયેથી સાદ દેતો હતો,તે ભરવાડણને સાંભરે છે.સ્ત્રીસહજ લજ્જાને કારણે સાદ કોણ દેતું હતું,તે કહું નથી.કુળમર્યાદાને લીધે સામો સાદ ન દેવાય, માટે ભરવાડણ આંખોમાં મલકી લેતી હતી. પ્રસંગ મંગલ હોવાથી એને ‘અવસર’ કહ્યો છે.

‘ભાભુ’ એટલે ભાભી અથવા દાદી.પિયરિયે આવેલી યુવતી જાણે ફરીથી છોકરી બની જાય છે, છણકો કરીને કહી દે છે,‘મારે મહિયર આવવાની હાંશ નહોતી,આ તો તમે બધાં પાછળ પડેલા માટે આવી છું!’

છેલ્લા શેરમાં આપણને જાણ થાય છે કે ભરવાડણ આ બધું પોતાની માતાને સંબોધીને કહેતી હતી. કરી શકાયો તેટલો ઉત્તાપ તેણે સહન કર્યો, હવે પતિના ગામ ભણી ચાલતી થાય છે. વધુ રોકાવાની દાનત હતે,તો બેગ-બિસ્તરા બાંધીને આવતે.વેળાસર ઉચાળા ભરવા હતા, માટે પોટલું (બચકું) લઈને આવી છે.

ભરવાડણને કોણ સાંભરે છે? ક્યાંય સુધી આડીઅવળી વાતો કર્યે રાખી: ગાગર સાંભરે,સહિયર સાંભરે,દિયર સાંભરે,પાધર સાંભરે,નીંદર સાંભરેપઅંતે હૈયે હતું તે હોટે આવી જ ગયું: આયર સાંભરે! (ભરવાડ અને આયર જુદી જાતિઓ છે. આ કાવ્યનું શીર્ષક હોવું જોઈએ, ‘પિયર ગયેલી આયરાણીની ગઝલ.’)

આ કાવ્ય ગઝલના આકારમાં રચાયું છે.ગઝલનો સામાન્ય નિયમ એવો છે કે પ્રત્યેક શેર વડે સ્વતંત્ર કાવ્ય સર્જવું જોઈએ. અહીં તેવું થતું નથી. જોકે આપણને મમ-મમથી કામ છે, ટપ-ટપથી નહિ. આપણે હરખભેર કહી શકીએ કે આ એક ઉત્તમ કાવ્ય છે.

—ઉદયન ઠક્કર

★★★★★★★★★★★★

પપ..કોઈ અરે ! — નયન હ. દેસાઈ

પહેલા પવન પછી ધીંગો વરસાદ
પછી ડાળખીથી પાંદડું ખરે
એમ આવે છે યાદ કોઈ અરે !

થોડું એકાંત પછી મુઝીભર સાંજ
પછી પગરવનું ધણ પાછુ ફરે
એમ આવે છે યાદ કોઈ અરે ! પહેલાંપ

બારી ઉઘાડ એવી ઘટના બને
કે આંખ પાણીની જેમ જાય દદડી,
બારણે ટકોરાઓ એવા પડે કે
પછી વાણીની જેમ જાય દદડી,

આગળી ફટાક દઈ ખૂલે ઝૂલે ને
પછી થોડી વાર તરફડાટ કરે
એમ આવે છે યાદ કોઈ અરેપ પહેલાંપ

પંખીના ટોળામાં આછો બોલાશ બની
ટહુકાઓ જેમ જાય ભળી,
અંધારુ પગ નીચે દોડીને આવે
ને અજવાળું જાય એમાં ઓગળી

આકાશે વાદળીઓ તૂટે — બને
ને પછી સોનેરી રાજહંસ તરે
એમ આવે છે યાદ કોઈ અરેપ પહેલાંપ

★★★★★★★★★★★★

(આ વ્યક્તિ, આ ટોળું) — નયન હ. દેસાઈ

આ વ્યક્તિ, આ ટોળું, આ શબ્દો, ધુમાડો,
આ આંખો, આ દશ્યો ને ઊડી કરાડો.

હા, એકાંત ક્ષણે છે છાતીમાં ઊંડિ,
આ હોઠો આ હસવું ને મૂંગો બરાડો.

લે, પડછાયા, ડાબુ થૈ બેઠા છે ઘરમાં,
આ પગરવ, આ ઊંબર ને ભાંગ્યાં કમાડો.

તો પોતાનું સરનામું મળવાનું ક્યાંથી?
આ દર્પણ, આ ચહેરા ને ઝાંખા પહાડો.

હું સૂરજનો કોઈ આઠમો અશ્વ છું,
આ રસ્તો, આ ચાબુક ને વાંસો ઉધાડો.

ને ચપ્પુ તો છાતીમાં ઊતરે, પરંતુ,
આ હાથો, હથેળી ને એમાં તિરાડો.

કે તૂટી પડ્યો છે પુરાણો ચબુતરો,
આ શેરી, આ સંધ્યા ને સંભળાય ત્રાડો

નયન હ. દેસાઈ

★★★★★★★★★★★★

એક જ શેર હાથમાં લઈએ:

આ વ્યક્તિ, આ ટોળું, આ શબ્દો, ધુમાડો,,
આ આંખો, આ દશ્યો ને ઊડી કરાડો.

એક શેરમાં સાત દશ્યો એકબીજાની બાજુબાજુમાં મૂકી દેવાયા છે. બધા જ દશ્યો સાથે ‘આ’ લગાડાયું છે એટલે જે પણ કંઈ છે એ આપણી આંખોની સામે એકદમ નજીક છે, કદાચ અડી શકાય એટલું નજીક. પહેલું દશ્ય આ વ્યક્તિનું છે. બીજું આ ટોળાનું. સમજી શકાય છે કે ‘લોગ સાથ આતે ગયે ઔર કારવાં બનતા ગયા’ની વાત કવિને અભિપ્રેત છે. ત્રીજું અને ચોથું દશ્ય અનુક્રમે પહેલાં અને બીજા દશ્ય સાથે જોડાયેલ છે. વ્યક્તિ બોલે એ શબ્દો છે પણ ટોળું બોલે એ? શબ્દો કે ધુમાડો? ટોળાંનો અવાજ ધુમાડા જેવો છે, એ સાફ નથી, તરત વિખેરાઈ જાય છે, એમાંથી કોઈ નિશ્ચિત અર્થ તારવવો અશક્ય છે. બીજા મિસરામાં કવિ ભાવકને પણ સાંકળી લે છે અને બે સામસામે ઊભેલા દશ્યો વચ્ચે એક સંબંધ પ્રસ્થાપિત કરે છે. આપણી આંખો આ દશ્યો જુએ છે પણ ટોળું એ અનિણયિતાનું પ્રતીક છે એટલે આ દશ્યોમાં ઊડી કરાડો પડેલી નજરે ચડે છેપ કરાડ એટલે ઊંચી ભેખડની ઊભી કોર, અર્થાત બે ઊંચા પર્વતો વચ્ચે રચાતી ખાઈપ આ ખાઈ અહીં ઊડી પણ છેપ અર્થાત્, ભલે સામેના દશ્ય અને ભાવકની વચ્ચે જોવાનાર અને જોનારનો એક સંબંધ કેમ ન બંધાયો હોય, સરવાળે તો ઊંડી ખાઈ છેપ ભાવક સામા ટોળાં કે વ્યક્તિનો એક ભાગ બની શકતો નથીપ એ તટસ્થતાથી શબ્દોને ધુમાડો થઈ ઊડી જતા જોઈ રહ્યો છેપ

★★★★★★★★★★★★

આખી ગઝલને આ રીતે ખોલી શકાયપ

હુમરીપ..

ઢળતી બેલા પીળા પાને કાગળ આવ્યા આયે ન બાલમ;
કા કરું સજની હમને દિલનો દીપ જલાવ્યા આયે ન બાલમ.

ચાર દીવાલોની બગિચાંમાં ઝૂલત એકલતાનો ઝૂલો;
બાબુલ મોરા સુખી ડારન પે ફૂલ લગાવ્યા આયે ન બાલમ.

આંખ હમારી ટપટપ ચૂઈ લૈ ઔર બાજી ઊઠે છે પાંપણ;
સાજ કરે કૈ ? સૂર ન અજહૂ સમ પર આવ્યા આયે ન બાલમ.

સંગ હમારે પડછાયો ખેલાત હૈ હમ તો ઊબ ગઈ સજની;
ઈક ઈક પલ દસ્તકમે હમને દાવ લગાવ્યા આયે ન બાલમ.

સાંજ હૂઈ ઔર કાંચ કા સૂરજ રાત કે આંગન શીશ પછાડે;
છત પૈ જૂઠી ભોર ભઈ ઔર કાગ ઉડાવ્યા આયે ન બાલમ.

શ્વાસની હુમરી ગાતાં ગાતાં છેલ્લી થાય હૂઈ હૈયા પર;
ચાર કહારોં કે કંધે પર રાગ સજાવ્યા આયે ન બાલમ.

— નયન દેસાઈ

★★★★★★★★★★★★

નવતર પ્રયોગ !!!!!!!

શૂન્યતાની સાંકળો

લંબચોરસ ઓરડામાં એક સમય ઘૂંટાય છે,
વક રેખાઓ ક્ષણોની શ્વાસમાં છેદાય છે.

શક્યતાનું એક પણ વર્તુળ નથી પૂરું થતું,
હરક્ષણે કંપાસની તીણી અણી ભોંકાય છે.

ચાલ, સંબંધોનું કોઈ કોણમાપક શોધીએ,
કે, હૃદયને કેટલા અંશો સુધી છેદાય છે.

આરજૂના કાટપૂણે જિંદગી તૂટી પડે —
ને પછી એ મોતનાં બિંદુ સુધી લંબાય છે.

બે સમાંતર રેખની વચ્ચેનો હું અવકાશ છું,
શૂન્યતાની સાંકળો મારા વડે બંધાય છે.

— નયન દેસાઈ

